

E lilesqo prezentisaripen

*Kuč çhavalen thaj çhajalen!
Kuč siklärnälen thaj dadalen!*

O lil „E dajaqi rromani çhib vi i literatùra” si kerdo vaś e siklövne andar i oxtoto klâsa vaj save siklôn i rromani çhib and-o oxtoto siklövipnasqo berś.

Kadava lil si kerdo palal i školutni progrâma vaś i oxtoto klâsa, savi sas aprobisardi andar o òrdino e edukaciaqe ministrosqo, gin 3393 andar 28.02.2017. O lil respektisarel savorre generâlo thaj specifikane kompetènçe thaj anderârel savorre andera/ koncinùturâ andar i školutni progrâma, save si prezentisarde k-i patrin gin 6.

Kana siklôvas jekh klasaqo kotor/ lèkcia, arakhasa e avutni struktùra thaj e avutne simbòlurâ:

LAVA MAŞKAR LAVA...

- ✓ Kathe si dine e sènurâ/ e xatârimata e biprinzarde alavenqe andar e dine tèksturâ.
- ✓ Kadala alava si xramosarde italikane grafemença.

PUÇHIMATA AJ MANGIMATA KAJ TÈKSTO

- ✓ And-o kadava than si dine e mangimata thaj e puçhimata kaj o dino tèksto.
- ✓ Kathe trebal te drabaren, te ambolden gazikanes o tèksto thaj te ambolden ka-e puçhimata andar save dikhel pes kana tume xatârde o tèksto.

TE SIKLÖVAS KHETHANES!

- ✓ And-i kadaja rig e lekciaqi, si sikavde e savorre zanglimata save trebal te siklôvas len vaj te palemdikhas len.
- ✓ Kadala zanglimata dikhen o vortaxramosaripen, i orâlo/ mujutni thaj i xramosardi komunikàcia, o lèksiko, e gramatikane butâ, e literaturaqe elèmenturâ thaj aver.

SO ŽANAV, SO NA ŽANAV?

- ✓ Kathe si te keras butî e zanglimatença save ame siklilâm len.
- ✓ Si dine klasaqe butâ save trebal te keras len korkorre, tha` si vi mangimata save trebal te keras butî maj but zene.

ŽANESAS KE...?

- ✓ Kathe trebal te buxlâras amare zanglimata, rodindoj maj but informàcie and-e lila vaj and-e aver sùrse: p-o internèto, and-e riviste, zurnâlurâ th. a.

But baxt thaj sastipen,
È autòrurâ

Sar utilizisaras o lil?

E lilesqj kopërta

O ander/ o kuprÿnso

ANDER

9

Destqerÿ-ke, romel? 3
 E lilesqj prezantimesi 4
 Sar utilizisara e lilesqj 5
 E gjenorÿ thaj e specifikime kompetencë 6
 E klasifikimÿ e andera 7
 Teto vas i mësuarÿ anglisht eualuacia 12

I. I jekhÿso unitëta 15

1. O jekhÿso shikëqj shëno 16

- O rromano alfabeto 19
- I morfologji 19
- O arvio vaktëqj 21

2. E dajaqi rromano çhibëqj 22

- E antonomasti 22
- O vortar rromanoqj 23

3. O rromano thëno 24

- O substantivo e gramatikëlo kategorjo 25
- O artikëlo 26
- I klasifikacia le substantivoqj 26

4. Vovëro 29

- O këzo dafivo 31
- O këzo ablativo 33

5. O jano vovëro 37

- O këzo vaktëqj 41
- E abstrakto substantivoqj 42
- O gjenar mangÿqj 42

Rëkapitulacia 47
 Eualuacia 47

II. I dajqjo unitëta 48

1. O dajqjo 48

- O vërbo. Gjenorëlo pangimata 50
- O mudo iafektiv e ablativo, avortar thaj o imperfektiv vakt 52
- E shëno gjenar 52
- E principalo shëno opere 53

I lëkcia

1 jekhÿso unitëta

L3. O rromano them

– Mësic, ane, le rroma kaher avat? – molël i Amalia
 I Agutina, i phor dij, pësual, dëlhel karing i shor çhëqori, phandël muj mëso
 o dëlho pa pengi ane, thaj phendël.
 Sar shkëlta vi tu, shkëlta, dij le le rroma avat andor o prapëro them ledia,
 dha' munt dij menj phendëro mangi vi ever rromaniqj. Phendëro vi mang jekh
 vërdëro, and jekh prapëro vakt le rromen sa lea leqjo them patë o dëvël.
 Sade vakt shkëlta, dij i phor andë lo phendël. Këdëro vaktëqj, o shëno vas pi
 ng e pantëqj. Le caxë ane jekh patë e caxëlo. Le munt avortar mangi vaj
 mangi avortar o ane, thaj le, jekh kërensa ane thaj avortar le çhëvoren
 thaj phendëro.
 Andëlo kaxer mangi mangi qaj le dësharë katëlo jekh bari phendëro:
 – Le këlo marulla çhëvoren haxi suli pa avoro andor? phendë vov.
 Çhëvorenqj patë tito gëso, mëllo le munt jekh bari bari. Le Dëvëlo çhëvoren
 patë thaj jax pi phor sa i sili. Le gëso, le rromëqj dësharë, thaj e muntia, bare
 dëshar lea lea andë lo caxë. Tëzëndëqj, pa vakt, sa ane phendëro.
 – So kërensa shkëlta? – phendëro vov.
 – Le çhëvoren o bari bari dësharë le romaniqj.
 Na dëshar, na dëshar phendëro o mang phoro romen leqjo bari bari. Avortar mangi
 kaxer o patë i këzo shkëlta thaj dij le romaniqj phendëro.
 Le muntia gëlo pantëqj, shëvorenqj, le ane romen mangi. Sar le dëshar bari
 bari, thaj o mang sa sili, ane, munt jekh mangi sa dëshar pa.
 Pang gëso romen pi sili phendëro. Kaxëqj na sa so e xan, munt mangi
 munt gëso.
 Tëhël le kërensa vovëro phendëro.

E kapitulosqj sirdipen

I jekhÿso unitëta

- O rromano alfabeto
- I morfologji
- O arvio vaktëqj
- E alava kaj si lea agëqj shëno (e shëno murt)
- E alava kaj si lea mangi shëno (e antonomasti)
- O vortar rromanoqj
- E gramatikëlo kategorjo substantivoqj
- O artikëlo
- I klasifikacia le substantivoqj
- E këzaurë: dafivo, ablativo, substantivo
- E abstrakto substantivoqj

Rekapitulaciaqj patrin

REKAPITULACIA

1. Nivonëro munt o telen tabëllo thaj seld thaj dij bari muntëlo.
 Nivonëro vi leqjo ordëlo dëno.

Kardinalë gjenarë		Ordëlo gjenarë
- sade gjenarë		
- bardi gjenarë		

2. Këren e deklinacia vas i ordëlo gjenarë „ano“?

O këzo	jekhëqj		batëqj	
	amerikano ling	javëkano ling	amerikano ling	javëkano ling
Nominativo				
Akuzativo				
Dativ				
Genitivo				
Verbo				

3. Këren e deklinacia vas i ordëlo gjenarë „o jekhÿso phor“ ka e avortar këzër?

O këzo	jekhëqj		batëqj	
	amerikano ling	javëkano ling	amerikano ling	javëkano ling
Nominativo				
Akuzativo				
Dativ				
Genitivo				
Verbo				

Evaluaciaqj patrin

EVALUACIA

1. Nivonëro munt o telen tabëllo thaj seld thaj dij bari muntëlo.
 Nivonëro vi leqjo ordëlo dëno.

Kardinalë gjenarë	Ordëlo gjenarë
	- sade muntëro
- bardi muntëro	

2. Këren e deklinacia vas i ordëlo gjenarë „antëro“?

O këzo	jekhëqj		batëqj	
	amerikano ling	javëkano ling	amerikano ling	javëkano ling
Nominativo				
Akuzativo				
Dativ				
Genitivo				
Verbo				

3. Thëno ka e avortar këzër le avortar demonstrativo prononëro?

O këzo	kudëro		kudëro		kudëlo	
	amerikano ling	javëkano ling	amerikano ling	javëkano ling	amerikano ling	javëkano ling
Nominativo						
Akuzativo						
Dativ						
Genitivo						
Verbo						

4. Këren pa propozicia e dëno demonstrativo prononëro?

O demonstrativo prononëro	I këzër propozicia
amerikano	
javëkano	
kudëlo	

ANDER

Deşteaptă-te, române!	3
E lilesqo prezentisaripen	4
Sar utilizisaras o lil?	5
E generàlo thaj e specifikane kompetènçe	6
E koncinùrură/ e andera	7
Tèsto vas i iniçiàlo/ anglutni evaluàcia	12
I. I jekhto unitèta.....	15
L1. O jekhto školaqo dīves	16
▪ O rromano alfabèto	19
▪ I morfologìa.....	19
▪ O oràlo vakāripen.....	19
L2. E dadesqe e rromane čhibāqo	21
▪ E sinonimură.....	22
▪ E antonimură	22
▪ O vortaxramosaripen.....	23
L3. O rromano them	24
▪ O substantivo: e gramatikàlo kategorìe	25
▪ O artìkulo	26
▪ I klasifikàcia le substantivosqi.....	26
L4. Vešorro.....	29
▪ O kèzo dativo	31
▪ O kèzo ablativo	33
L5. O Jon Sandu.....	37
▪ O kèzo vokativo	41
▪ E abstràkto substantivură	42
▪ O zenutno mangipen	42
Rekapitulàcia.....	45
Evaluàcia.....	47
II. I dujto unitèta.....	48
L1. O bašavno.....	49
▪ O vèrbo. Generàla zanglimata	50
▪ O mòdo indikativo: o akanutno, avutno thaj o imperfekto vaxt	50
▪ E literàro gènură	52
▪ E principàlo literàro òpere	53

L2. O Nikolàe Pandelikà.....	58
L3. Suno falàs man.....	60
▪ O mòdo indikativo: o nakhlo vaxt	61
▪ O mòdo indikativo: o po but sar perfèkto	65
L4. O kaštari thaj pesqo suno	67
▪ O konzunktivo mòdo	68
▪ O mangipnasqo mòdo	69
▪ O imperativo mòdo.....	69
▪ O lil/ o xramosaripen.....	70
L5. O Kalo, murro amal	74
▪ E bizenutne mòdură.....	75
▪ O intervio	78
Rekapitulàcia.....	82
Evaluàcia.....	84
III. I trinto unitèta.....	85
L1. I Delia Grigore	86
▪ O poèmo	87
▪ O Kurikulum Vite	87
L2. K-o abăv	91
▪ I kardinàlo ginavni	93
▪ I ordinàlo ginavni	93
L3. O sastrări.....	96
▪ I zenutni sarnavni.....	97
▪ I sikavali sarnavni	99
L4. O gilavno	102
▪ I nisavutni sarnavni	103
▪ I deklinàcia le ponombrurenqi „aver” thaj „svàko”.....	104
L5. Kon si o Janardhan Singh Pathania?	106
▪ I nanajutni/ negaciaqi sarnavni	107
▪ I sikavutni sarnavni „kolaver”	108
L6. O Angel Năstase	109
▪ O rromano folklòro	110
Rekapitulàcia.....	112
Evaluàcia	114
IV. I štarto unitèta	115
L1. O Gabriel Stòjka.....	116
▪ I pašnawni/ o adžektivo	118
▪ E muršikane sintagmenqi deklinàcia.....	119
L2. O dinipen.....	122
▪ E komparaciaqe gràdură le adžektivosqe.....	124
▪ E zuvlikane sintagmenqi deklinàcia	125

L3. E čhajaqi kris	128
▪ I paškernavni/ o advërbo	129
▪ E biparuvale vakăripnasqe riga.....	130
L4. O lurdo	132
▪ I konzunkcia.....	133
▪ I interzëkcia	134
L5. Mirri màmi, i drabarni	135
▪ I sintàksa	136
L6. Zav vi me školaθe!	138
▪ O atribùto.....	139
▪ O komplemento	139
Rekapitulàcia	141
Evaluàcia	143
Subijèkto save sas dino ka-i themutne olimpiàda e rromane čhibăqe	144
Rromano-rumunikano lavustik	146
Dicționar român-rrom	150

REKAPITULÀCIA

1. Xramosaren po jekh alav savo:

- te astarel e phurdine grupurença *čh, kh, ph, th*;

.....

- te avel les e grafème: *ă, ı, ő, θ*.

.....

2. Xramosaren e sinonimură e dine alavenço. Keren lença po jekh propozicia:

O alav – o sinonimo	I kerdi propozicia
alav -	
traşal -	

3. Xramosaren e antonimură e dine alavenço. Keren lença po jekh propozicia:

O alav – o antonimo	I kerdi propozicia
kalöl -	
opral -	

4. Xramosaren duj murşikane substantivură thaj duj zuvlikane substantivură and-o telutno tabèlo. Xramosaren lençe artikulisarde fòrme ka-o jekhipen thaj ka-o butipen.

e biartikulosqi fòrma	o definìto artìkulo		o bidefinìto artìkulo	
	jekhipen	butipen	jekhipen	butipen

5. Xramosaren po jekh murşikano thaj zuvlikano substàntivo palal e dine agorimata. Palal kodoja ker lenço butipen.

E murşikane substantivură	E zuvlikane substantivură
✓ <i>jekh konsonànta</i>	✓ <i>jekh konsonànta</i>
•	•
✓ <i>i vokàla -o</i>	✓ <i>i paškonsonànta -j</i>
•	•
✓ <i>i paškonsonànta -j</i>	✓ <i>i vokàla -i</i>
•	•
✓ <i>i vokàla -i</i>	✓ <i>o sufikso -ni</i>
•	•
✓ <i>o sufikso -pen/-mos</i>	✓ <i>o sufikso -orri</i>
•	•
✓ <i>o sufikso -o(s)</i>	✓ <i>i vokàla -a</i>
•	•

6. Xramosaren and-o tàbèlo e trebutne fôrme vaś e dine substantivurǎ:

O Kèzo	<u>o dad</u>		<u>i dai</u>	
	jekhipen	butipen	jekhipen	butipen
Nom.				
Akuz.				
Gen.				
Dat.				
Abl.				
Vok.				

7. Nakhaven e abstrǎkto substantivurǎ barvalipen thaj khethanipen ka-e savorre kèzurǎ, ka-o jekhipen thaj ka-o butipen.

O Kèzo	<u>barvalipen</u>		<u>khethanipen</u>	
	jekhipen	butipen	jekhipen	butipen
Nom.				
Akuz.				
Gen.				
Dat.				
Abl.				
Lok.				
Soc.-Instr.				
Vok.				

8. Redaktisar jekh zenutno mangipen karing tiri škòla and-o savo te manges jekh ćacaripen andar savo te sikavel pes ke san siklòvno. O ćacaripen trebal tuqe kaj te śaj ke kines tuqe transportosqo abonamènto.

9. Rode and-o kadava lil vi and-e aver lila vaj p-o internèto rromane personalitèturǎ save si importànto vaś e rroma. Xramosar e informàcie and-o telutno tabèlo.

O anav le rromane personalitetaqo	Vaś savo domènivo/ umal si importànto

EVALUACIA

1. Xramosaren po jekh alav savo:

- te astarel jekhe andar grafème *ć, k, ʒ, x*;

.....

- te avel les jekh andar e grafème: *q, ě, j, ç*.

.....

2. Xramosaren e sinonimurã e dine alavenqo. Keren lença po jekh propozicia:

O alav – o sinonimo	I kerdi propozicia
kampel -	
vakãrel -	

3. Xramosaren duj muršikane substantivurã thaj duj zuvlikane substantivurã and-o telutno tabèlo. Xramosaren lençe artikularde fòrme ka-o jekhipen thaj ka-o butipen.

e biartikulosqi fòrma	o definito artikulo		o bidefinito artikulo	
	jekhipen	butipen	jekhipen	butipen

4. Xramosaren po jekh muršikano thaj zuvlikano substãntivo palal e dine agorimata. Palal kodoja ker lenço butipen.

- *jekh konsonãnta*:,
- *i paškonsonãnta: „j”*:,
- *i vokãla „i”*:,
- *jekh diminutivãlo sufikso*:,

5. Xramosaren and-o tãbèlo e trebutne fòrme vaš e dine substantivurã:

O Kèzo	o phral		i phen	
	jekhipen	butipen	jekhipen	butipen
Nom.				
Akuz.				
Gen.				
Dat.				
Abl.				
Vok.				